

Н.В. Фарафонова (Житомирська філія Київського інституту
бізнесу та технологій, Україна)

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємств в умовах глобалізації ринкової економіки. З'ясовано, що на конкурентні переваги суб'єкта господарювання як на національному, так і на світовому ринках впливає рівень їх забезпеченості основними засобами виробництва, сформованими на інноваційній основі, рівень кваліфікації персоналу, інформаційні технології, обсяги експорту продукції.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, інновації, інвестиції, основні засоби, глобалізація.

Рис. 3. Табл. 1. Літ. 15.

Н.В. Фарафонова (Житомирський філіал Київського інституту
бізнесу та технологій, Україна)

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье проанализированы факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий в условиях глобализации рыночной экономики. Выяснено, что на конкурентные преимущества предприятия как на национальном, так и на мировом рынках, влияет уровень их обеспеченности основными средствами производства, сформированными на инновационной основе, уровень квалификации персонала, информационные технологии, объемы экспорта продукции.

Ключевые слова: конкурентоспособность, предприятие, инновации, инвестиции, основные средства, глобализация.

N.V. Farafonova (Zhytomyr Branch of Kyiv Institute of
Business and Technologies, Ukraine)

MAJOR FACTORS OF INFLUENCE UPON ENTERPRISE COMPETITIVENESS UNDER GLOBALIZATION

The article analyzes the factors affecting enterprises competitiveness under conditions of globalizing market economy. It is made clear that advantages of enterprises at both national and international markets are influenced by the level of their fixed assets provision formed on the basis of innovations and also by the level of personnel qualifications, information technologies and volumes of products export.

Keywords: competitiveness; enterprise; innovations; investments; fixed assets; globalization.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України здійснюється під впливом інтеграційних процесів у глобальний економічний простір, які вимагають удосконалення існуючої системи господарювання, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також активізації здатності підприємств вчасно реагувати й адаптуватися до змін економічного середовища. Враховуючи динамічні процеси інтеграції нашої країни до світового економічного простору, необхідною умовою є формування господарських одиниць, які б мали можливості виробляти конкурентоспроможну продукцію відповідно до міжнародних стандартів і при цьому самі були б конкурентоспроможними на світовому

ринку. Ключовими чинниками успіху суб'єктів ринкових відносин є: оптимізація використання наявного ресурсного потенціалу, зокрема, трудового; формування комунікаційних зв'язків (з постачальниками, споживачами, інвесторами, контактними аудиторіями); створення системи ефективного менеджменту; налагодження системи сервісного обслуговування. Також для зміцнення своїх позицій підприємствам необхідно на інноваційній основі раціонально сформувати матеріально-технічну базу, яка, як правило, представлена основними засобами виробництва, та встановити оптимальну видову структуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково обгрунтовані теоретико-методологічні аспекти, пов'язані з конкурентоспроможністю, в тому числі в умовах глобалізації, висвітлені в наукових працях Л.Л. Антонюк [11], С.Л. Брю [8], М.І. Книша [6], М.В. Макаренко [7], К.Р. Макконела [8], М. Портера [9], А. Сміта [10], Р.А. Фатхутдінова [12], Й. Шумпетера [15] та інших. Враховуючи динамічні зміни зовнішнього економічного середовища та інтеграційну спрямованість України у світовий економічний простір, постає необхідність обгрунтування основних чинників впливу на конкурентоспроможність мікрорівня національної економіки. Зазначене свідчить про актуальність і необхідність проведення даного дослідження.

Мета дослідження. Дослідження основних чинників впливу на конкурентоспроможність підприємств в умовах глобалізації ринкової економіки.

Основні результати дослідження. В умовах ринкової економіки рушійною силою розвитку національної економіки в цілому і суб'єктів господарювання зокрема, незалежно від форми власності і правової форми організації бізнесу, є конкуренція. Термін «конкуренція» (з лат. *concurrentia*) означає змагання, суперництво. Як економічна категорія, конкуренція – це економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам. К.Р. Макконелл і С.Л. Брю визначають конкуренцію як наявність на ринку великої кількості незалежних покупців і продавців та можливість останніх вільно входити на ринок і залишати його [8]. Згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції», економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [1].

Поняття «конкуренція» тісно пов'язане з поняттям конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність виявляється лише в умовах конкуренції і через конкуренцію. На думку Е.А. Горбашко, конкурентоспроможність – це здатність (потенційна і/або реальна) певного предмета витримати конкуренцію [3]. Т.Б. Харченко вважає, що конкурентоспроможність – це зумовлене економічними, соціальними та політичними чинниками становище окремого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках [13]. Р.В. Камишніков визначає конкурентоспроможність підприємства як здатність використовувати власний потенціал та ресурси, що надаються навколишнім марке-

тинговим середовищем для досягнення порівняно вищої міри задоволення потреб споживачів свого цільового ринку, а також суспільних потреб [5]. Г.Р. Чупик вважає, що конкурентоспроможність підприємства – це потенційна змога досягати конкурентних переваг підприємством у суперництві з іншими суб'єктами господарювання [14].

Конкурентоспроможність ринкових суб'єктів господарювання є основою конкурентоспроможності економіки країни, яка розглядається на національному та глобальному рівнях. Держава, розробивши та впровадивши інноваційні моделі, форми, методи і принципи управління та функціонування на макrorівні, зможе брати участь у формуванні глобальної пропозиції, у задоволенні глобального попиту, у розподілі глобального доходу та у глобальному відтворювальному процесі.

В умовах ринкової економіки досягти конкурентних переваг підприємством можна за рахунок випуску конкурентоспроможної продукції, освоєння підприємствами інноваційних техніки й технологій, застосування інноваційних форм і методів управління діяльністю суб'єкта господарювання, в тому числі й персоналом. При цьому держава не повинна стояти осторонь, вона має сприяти створенню сприятливого підприємницького середовища для функціонування підприємств, яке передбачає вдосконалення податкової та фінансово-кредитної систем, вдосконаленню державної інноваційної політики, а також забезпечувати сприятливий інвестиційний клімат.

Одним з основних чинників підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання є використання інноваційних технологій і сучасної техніки в процесі діяльності. Підприємствам необхідно відновлювати свою матеріально-технічну базу, зокрема основні виробничі засоби, на інноваційній основі, тому що в умовах глобалізації саме інноваційний тип поведінки суб'єкта підприємницької діяльності є засобом забезпечення виживання і функціонування на ринку. На сьогодні більшість обладнання є фізично і морально застарілим, тому на ньому виготовляється продукція низької якості та матеріаломісткості, внаслідок чого вона є неконкурентоспроможною на національному та світовому ринках. Аналіз стану основних засобів суб'єктів господарювання України свідчить про значну їх зношеність, незважаючи на тенденцію до збільшення їхньої вартості протягом 2001–2010 рр. (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка стану основних засобів підприємств України, 2001–2010 рр. [4]

Рік	У фактичних цінах на кінець року, млн грн.		Ступінь зносу, у %
	первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість	
2001	915477	503278	45,0
2004	1141069	587453	49,3
2007	2047364	993346	52,6
2010	6648861	1731296	74,9

Дані табл. 1 свідчать, що при збільшенні первісної вартості основних засобів підприємств України у 2010 р. порівняно з 2001 р. на 5733,4 млрд. грн. (або у 7,3 раза) ступінь їх зносу збільшився на 29,9 відсоткових пункти. Якщо ж розглядати ступінь зносу за окремими видами економічної діяльності, то ступінь зносу в галузі діяльності транспорту та зв'язку у 2010 р. мав критичне

значення і становив 94,4%, у промисловості – 63%, у галузі сільського господарства, мисливства, лісового господарства – 40,8% [4]. У такій ситуації виникає необхідність розширеного відтворення виробничого потенціалу на інноваційній основі. Дослідження свідчать, що сума витрат на придбання основних виробничих засобів на інноваційній основі у 2010 р. становила 5051,7 млн. грн., що у 4,1 раза більше порівняно з 2001 р., її частка у загальній вартості витрат, спрямованих на інноваційну діяльність, становила 55–69%. Проте дана сума становить лише 0,3% балансової вартості основних засобів виробництва підприємств країни [4].

Щодо інновацій, то в Україні питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у загальній вартості ВВП не сягає навіть 1% [4]. У 2010 р. вона становила 0,9% порівняно з 1,11% у 2001 р., тоді як середньо-європейський показник складає 25–35%, а в Китаї він сягнув 40% [2]. Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності (рис. 1) свідчить, що основним джерелом є власні кошти, частка яких у структурі джерел фінансування становить 59,4% (2010 р.) – 87,7% (2005 р.). Частка фінансування інновацій за рахунок державного бюджету протягом 2001–2010 рр. не перевищувала 3%. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації протягом 2001–2010 рр. не перевищувала 14,6% і у 2010 р. становила лише 11,5%. Інертне ставлення до запровадження інновацій негативно позначається на конкурентоспроможності українських підприємств.

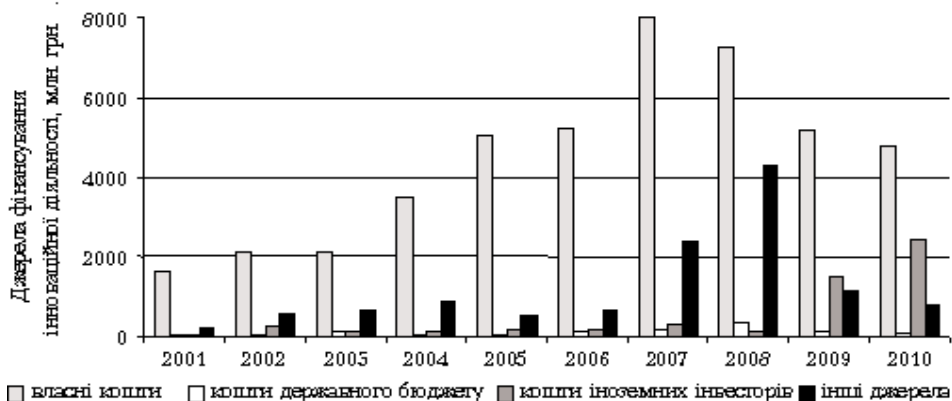

Рис. 1. Динаміка джерел фінансування інноваційної діяльності, 2001–2010 рр., побудовано за даними [4]

Результати діяльності суб'єкта господарювання залежать від його трудового потенціалу. Рівень впливу людського чинника на конкурентоспроможність підприємства визначається здатністю працівників засвоювати нові знання, підвищувати рівень професіоналізму, відповідно до вимог ринкової ситуації креативно підходити до виробничих процесів, адаптувати та застосовувати інноваційні технології й техніку у процесі господарської діяльності.

Ще одним із чинників підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств є створення сприятливого інвестиційного клімату в країні. Позитивним є той факт, що протягом 2001–2011 рр. обсяги прямих іно-

земних інвестицій (акціонерний капітал) в Україну з року в рік мали тенденцію до збільшення і в 2011 р. порівняно з 2001 р. збільшились у 11,8 раза (рис. 2), що свідчить про зацікавленість іноземних інвесторів. Але варто врахувати той факт, що інвестори, як правило, вкладають кошти в потужні об'єкти промисловості, які відносяться до великого бізнесу, при цьому підприємства малого і середнього бізнесу залишаються непривабливими для інвесторів, що негативно впливає на конкурентоспроможність цих підприємств.

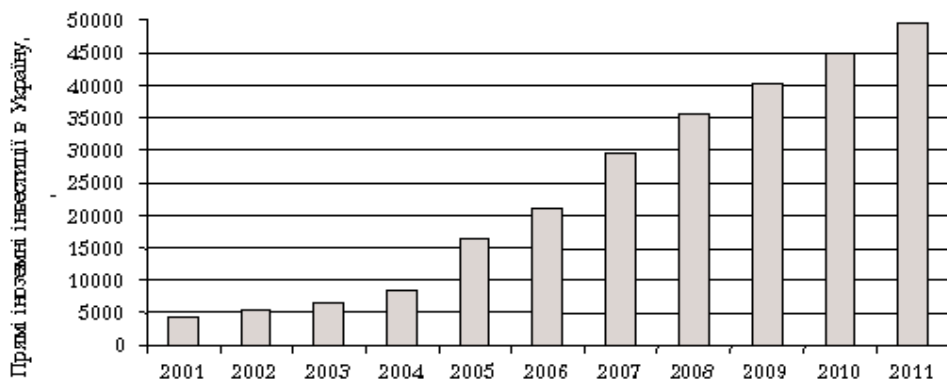

Рис. 2. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в Україну, 2001–2011 рр., побудовано за даними [4]

В умовах глобалізації конкурентоспроможність вітчизняних підприємств визначається обсягами експорту продукції. Протягом 2001–2011 рр. обсяги експорту товарів українськими товаровиробниками мали тенденцію до зростання і у 2011 р. порівняно з 2001 р. збільшились у 4,2 раза (рис. 3), обсяги імпорту теж мали тенденцію до зростання і протягом досліджуваного періоду збільшились у 5,2 раза, при цьому обсяги зовнішньоторговельного сальдо протягом останніх 7 років мають від'ємне значення, що свідчить про неспроможність вітчизняних товаровиробників задовольняти потреби споживачів на внутрішньому і зовнішньому ринках конкурентоспроможною продукцією. Варто зазначити, що на обсяги експортно-імпортних операцій України вплинула світова фінансова криза 2008 р., наслідком якої було перевищення обсягів імпорту над експортом на суму 18568 млн. дол. США.

В умовах розвитку інтеграційних процесів у світове господарство все більше зростає роль інформаційного чинника, який перетворюється на найважливіший економічний ресурс, що має глобальний характер. Інформаційний ресурс відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління діяльністю підприємства і сприяє зростанню конкурентоспроможності та інноваційному розвитку суб'єктів господарювання. На базі змістовної, достовірної та своєчасної інформації можливим є вироблення оптимальних управлінських рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності підприємства, адже відомо, що той, хто володіє інформацією, володіє світом, а отже, і перспективами розвитку.

Висновки. Підвищенню конкурентоспроможності підприємств сприятиме послідовний процес пошуку й реалізації управлінських рішень у всіх сфе-

рах його діяльності відповідно до обраної стратегії довготермінового розвитку, з урахуванням змін у зовнішньому оточенні, вчасному реагуванні на них і внесенням відповідних коректив, враховуючи вимоги ринку.

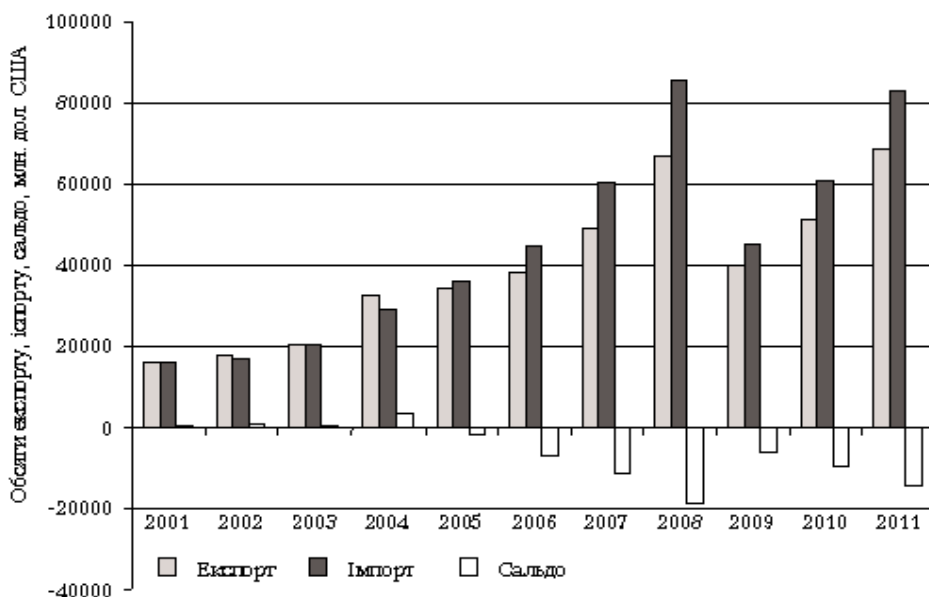

Рис. 3. Динаміка обсягів експорту-імпорту товарів в Україні, 2001–2011 рр., побудовано за даними [4]

Основними умовами підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств (як на вітчизняному, так і на міжнародних ринках) є: формування сприятливого підприємницького середовища; забезпечення сприятливого інвестиційного клімату; формування матеріальної бази на інноваційній основі; залучення до роботи висококваліфікованого персоналу; сприяння розгортанню новітніх інформаційно-комунікативних технологій, які є рушійною силою глобалізаційних трансформацій; збільшення обсягів експорту продукції вітчизняних товаровиробників. При цьому важливою умовою досягнення даних умов є захист державою інтересів національних товаровиробників як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 №2210-III // zakon1.rada.gov.ua.

2. Ганущак-Єфіменко Л.М. Конкурентні переваги кластерооб'єднаних підприємств на ринку // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №3. – С. 143–147.

3. Горбашко Е.А. Менеджмент качества и конкурентоспособности: Учеб. пособие. – СПб.: СПбГУЭФ, 1998. – 207 с.

4. Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

5. Камишніков Р.В. Конкурентоспроможність підприємства в системі маркетингу: Автореф. дис... канд. екон. наук / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2006. – 20 с.

6. Кныш М.И. Конкурентные стратегии: Учеб. пособие. – СПб.: 2000. – 284 с.

7. Макаренко М.В. Технологія управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №4. – С. 114–119.

8. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Пер. с англ. 11-го изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
9. Портер М. Конкуренция. – М.: Вильямс, 2000. – 495 с.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
11. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – Т. 2. – 592 с.
12. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
13. Харченко Т.Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №2. – С. 70–73.
14. Чурик Г.Р. Наукові підходи до визначення категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність» // Вісник Львівської комерційної академії. – 2006. – №22. – С. 55–58.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

Стаття надійшла до редакції 9.04.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с. Ціна без доставки – 40 грн.

Автори: М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева.

У монографії розкрито місце і засади фінансової безпеки в системі економічної безпеки на двох рівнях управління економікою країни: держави і підприємства. Розкрито роль економічної безпеки в розвитку економіки України, визначено і обґрунтовано шляхи забезпечення фінансової безпеки на рівні держави.

Викладено методологічні основи фінансової безпеки підприємства та управління нею. Визначено форми і методи удосконалення механізму управління фінансовою безпекою на рівні підприємства.